

การยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ “นคร นา น้ำ”
พื้นที่ชุมชนนครชุม นาบัว และน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
Enhancing the Community Eco-Tourism Routes Of “Nakorn-Na-Nam” in
Nakornchum, Na-Bua and Nam Khum Community, Nakorn Thai District,
Phitsa Nulok Province

¹ธัญวรัตน์ คงนุ่น, ^{2*}ธัญญณภัทร์ เจริญพานิช, และ ³สุदारัตน์ รัตนพงษ์

¹Tunwarat Khongnun, ^{2*}Thannapat Jarernpanit, and ³Sudarat Rattanapong

*Corresponding author

^{1, 3}คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

^{1, 3} Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

^{2*}คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

^{2*} Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Thailand

E-mail: ¹tunwarat.tan@gmail.com, ^{2*}thannapat.j@cmu.ac.th, ³sudarat.ra@psru.ac.th

Received June 8, 2025; Revised July 5, 2025; Accepted July 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและจัดการรวบรวมข้อมูลชุมชนในพื้นที่ตำบลนครชุม นาบัว และน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก และ 2) เพื่อยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน “นคร นา น้ำ” ของตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศและชุมชนเป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัย คือ ตำบลนครชุม ตำบลนาบัวและตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนชาวไร่ชาวนา เสิ่นตูปโฮมสเตย์ ชมรมโฮมสเตย์ นครชุม บ้านสวนอ่อมสุข ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จำนวน 10 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 1 ชนิด คือ แผนที่ชุมชนที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำรวจชุมชน และนำชุมชนที่สำคัญมาวางแผนและยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) ข้อมูลชุมชนในพื้นที่ตำบลนครชุม ตำบลนาบัวและตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในด้านของทุนทางกายภาพ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

ทุนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 2)แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน “นคร นา น้ำ” ระหว่างตำบล นครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ คือ ข้อมูลพื้นฐานทุนชุมชนทั้งสามพื้นที่ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ กายภาพ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จากการทำแผนที่ทุนชุมชนร่วมกัน และการส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศระหว่างชุมชน ในพื้นที่

คำสำคัญ: นคร นา น้ำ; ทุนชุมชน; นครไทย; ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Abstract

This article aimed 1) to study and collect data on community assets in Nakhon Chum, Na Bua, and Nam Kum sub-districts, Nakhon Thai District, Phitsanulok Province; and 2) to enhance the community-based tourism route “Nakhon-Na-Nam” in Nakhon Chum, Na Bua, and Nam Kum sub-districts, Nakhon Thai District, Phitsanulok Province. The research was a qualitative study using the concepts of eco-community-based tourism and community capitals as its theoretical framework. The research area covered the three subdistricts mentioned above in Nakhon Thai District, Phitsanulok Province. The key informants included 10 individuals from local community enterprises and organizations: Sao Hai Sao Na Community Enterprise, Huan Toop Homestay, Nakhon Chum Homestay Club, Baan Suan Om Suk, community leaders/village heads, and representatives from local administrative organizations. The participants were selected using purposive sampling. The research tool was a community capital mapping process, designed to engage participants in data collection and identification of key community assets, which were then used to plan and enhance the eco-community-based tourism route. Data analysis was conducted using content analysis and presented through descriptive narration. The research findings revealed that 1) the community capitals of Nakhon Chum, Na Bua, and Nam Kum sub-districts include physical assets, natural resources, and historical and cultural heritage; 2) a tourism route map for the “Nakhon-Na-Nam” community tourism route connecting the three sub-districts was developed. The knowledge generated from this research included a foundational database of community capitals across the three sub-districts (covering natural resources, physical, historical, and cultural aspects) based on the joint community capitals mapping process, as well as the development of a community-based ecotourism network linking the communities in the area.

Keywords: Nakhon Na Nam; Community capitals; Nakorn Thai; Eco-tourism

บทนำ

ตำบลนครชุม ตำบลนาบัวและตำบลน้ำกุ่ม เป็นพื้นที่ชุมชนที่อยู่ในเขตติดต่อกันทางเหนือของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พื้นที่ดังกล่าวมีความสำคัญในฐานะพื้นที่ที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ไทหล่มและลาว และมีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม โดยที่ผ่านมาได้มีการส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของพิษณุโลก เช่น เขาโป่งโล้น ของตำบลนครชุม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก (ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช และคณะ, 2564) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมา องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุมและองค์การบริหารส่วนตำบลนาบัวร่วมกับหน่วยงานสนับสนุน อาทิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.ท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้มีการสนับสนุนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน การพัฒนาท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ โดยเฉพาะด้านสุขภาพในพื้นที่มาตั้งแต่ปี 2559

อย่างไรก็ตาม ตำบลนครชุมได้รับโอกาสสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากหลายหน่วยงาน ร่วมกับการขับเคลื่อนร่วมกันระหว่างนักวิจัยชุมชนและมหาวิทยาลัย และการประชาสัมพันธ์หลากหลายช่องทางส่งผลทำให้ตำบลนครชุมเป็นที่รู้จักและมีแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวของตนเองก่อนหน้านี้ ในขณะที่พื้นที่ตำบลนาบัวและน้ำกุ่มนั้นเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกัน ฉะนั้น ด้วยช่องว่างของการศึกษาและการดำเนินงานก่อนหน้านี้ของทั้งมหาวิทยาลัย นักวิจัยชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ในช่วงปี 2564-2566 พบว่า ชุมชนมีความต้องการยกระดับเส้นทางการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงบนฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติระหว่างพื้นที่ตำบลนครชุม นาบัวและน้ำกุ่มซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกัน เพื่อนำมาสู่ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและส่งเสริมสินค้าชุมชน และสร้างการท่องเที่ยวชุมชนที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ ควบคู่กับการอนุรักษ์ทุนทางประวัติศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน รวมทั้งยังเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยและการดำเนินงานในเชิงปฏิบัติของหลายหน่วยงานในพื้นที่ก่อนหน้านี้ โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อย่างงานวิจัยของธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช และคณะ (2564) ได้มีการศึกษาทุนชุมชนและยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนแบบสร้างสรรค์ของตำบลนครชุม แต่กระนั้นก็ตาม การเปลี่ยนแปลงหลังยุคโควิด-19 ก็ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราการคงอยู่ของโฮมสเตย์และการบริหารจัดการท่องเที่ยวตามแผนและเส้นทางเดิมของชุมชนในตำบลนครชุมในภาพรวม รวมถึงขาดการส่งเสริมผลักดันผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์และส่งเสริมการกระจายได้ในและนอกพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับพื้นที่ของตำบลนาบัวและตำบลน้ำกุ่มซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกันกับตำบลนครชุมดังกล่าวไปก่อนหน้านี้ยังคงขาดการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและการยกระดับทุนชุมชน

และขาดความต่อเนื่องในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่อย่างต่อเนื่องของทีมนักวิจัยชุมชนที่ได้ทำการวิจัยมาในอดีต

บทความวิจัยนี้นำเสนอการรวบรวมข้อมูลทุนชุมชนในพื้นที่ตำบลนครชุม ตำบลนาบัวและตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน “นคร นา น้ำ” ของตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก โดยประโยชน์ที่จะเกิดแก่วงวิชาการหรือสังคม ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวชุมชนระหว่างสามตำบล และแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอนครไทยและจังหวัดพิษณุโลก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและจัดการรวบรวมข้อมูลทุนชุมชนในพื้นที่ตำบลนครชุม นาบัว และน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาการยกระดับเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน “นคร นา น้ำ” ของตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

การทบทวนวรรณกรรม

ผลจากการสืบค้นเอกสาร บทความ การวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศในพื้นที่ตำบลนครชุม ตำบลน้ำกุ่มและตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกนั้นพบว่า มีช่องว่างของความรู้ (knowledge gap) ในเรื่องเกี่ยวกับการยกระดับทุนชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าในทางสังคมและเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มุ่งเติมเต็มช่องว่างของความรู้นี้ผ่านการศึกษาและยกระดับทุนชุมชนโดยการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน ชื่อ “นคร นา น้ำ” ของตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ

Sonjai (2014) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ เรื่อง Community-Based Ecotourism: The Transformation of Local Community โดยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อยู่บนฐานชุมชน (CBET) สามารถเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อิงฐานชุมชนสามารถเสริมพลังให้กับชุมชนท้องถิ่น ด้วยการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม นอกจากนี้ยังเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและการจัดการเพื่อเชื่อมั่นว่าโครงการจะประสบความสำเร็จและยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ Hafezi et al. (2023) เรื่อง “Towards sustainable community-based ecotourism: A qualitative content analysis, Science of The Total Environment” ได้นำเสนอในอีกมุมมองหนึ่งว่าการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อยู่บนฐานชุมชน (CBET) ได้ขยายตัวรับความนิยมไปทั่วโลก โดยมุ่งเน้นในเรื่องของผลกระทบทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การรับรองทางนิเวศและบทบาทของเทคโนโลยีในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ทว่างานวิจัยเชิงพัฒนาการท่องเที่ยวเหล่านี้ยังมีความต้องการการวิจัยในเรื่องของการบริหารจัดการ การจัดการทางการเมืองและการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม

เช่นเดียวกับในประเทศไทย งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนได้รับความนิยมและมีการศึกษาไว้อย่างมากมาย ทั้งในด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เนื่องจากกระแสการตื่นตัวและเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยและการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลในช่วงระยะต่างๆ ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศได้กลายมาเป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) จึงทำให้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ โดยการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) และการวิจัยบนฐานชุมชน (Community-Based Rural: CBR) ได้กลายมาเป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คนและชุมชนไปพร้อมๆ อย่งงานวิจัยของ อรัญญา ปฐมสกุล และคณะ (2560) ได้ศึกษาบริบทชุมชน ปัญหาและความต้องการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ ชุมชนตำบลท่าชนะ อำเภотаชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนตำบลท่าชนะมีลักษณะเป็นสังคมชนบท มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ การทำเกษตรและประมงชายฝั่ง มีเส้นทางคมนาคมและระบบสาธารณูปโภคที่พร้อม และมีชายหาดที่เหมาะสมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ขาดความร่วมมือ และขาดผู้นำความคิดด้านกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสนับสนุนจากภาครัฐ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเสนอ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนการเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยว และการพัฒนาโครงการพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ จุตินันท์ ขวัญเนตร และคณะ (2562) พบว่า ศักยภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย โดยแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและความสมดุลของระบบนิเวศ รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส เรียนรู้และเข้าใจ

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนนั้นต้องเกิดจากการที่คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่และมีส่วนร่วมในการจัดการเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษา กล้าวิจารณ์ (2560) พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของและผู้จัดการหลัก โดยเน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยการศึกษาข้อมูลของชุมชนในภาพรวมเป็นสิ่งจำเป็น โดยต้องศึกษาทั้งด้านกายภาพ แผนที่แหล่งท่องเที่ยว ภูมิศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาวางแผนพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวได้อย่างครอบคลุม

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวบนฐานชุมชนหรือการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศยังส่งผลกระทบต่อการจัดการท่องเที่ยวและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ตรงกับที่งานวิจัยของ Krittayarungroj et al. (2023) พบว่า งานวิจัยจำนวนหนึ่งในประเทศไทยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงชุมชนได้มีส่วนสำคัญต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความยั่งยืนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยการเน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม การศึกษาเผยให้เห็นช่องว่างในการวิจัยเกี่ยวกับความยืดหยุ่นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลังจากเกิดการระบาดของโรค COVID-19 และชี้ให้เห็นว่าควรมีการวิจัยในเรื่องการปรับตัวของการท่องเที่ยวเชิงชุมชนกับความท้าทายระดับโลก เช่น การระบาดของโรค COVID-19 และการมีส่วนร่วมในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ในประเด็นเรื่องการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชนเป็นฐานหลังยุคโควิด-19 นั้น เป็นเรื่องที่งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญเช่นกัน ประเด็นหนึ่งของการปรับตัวที่สอดคล้องกับวิถีใหม่ (new-normal) และกระแสของการเติบโตและพัฒนาทางเทคโนโลยีดิจิทัล ได้นำมาสู่การปรับตัวและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในบริบทใหม่ อย่างงานวิจัยของ ภัคชуда พูนสุวรรณ (2565) เกี่ยวกับนวัตกรรมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในยุค NEW NORMAL ที่ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยนวัตกรรมการท่องเที่ยว โดยมีเทคโนโลยีการท่องเที่ยว (Travel Tech) เข้ามาปฏิวัติด้านการท่องเที่ยวในยุค New Normal ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย นักท่องเที่ยวสามารถจัดการวางแผนการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง ทั้งยังสร้างประสบการณ์ ความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการกลับมาใช้ซ้ำอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบโมเดลการบูรณาการในการพัฒนาการท่องเที่ยวในยุค New Normal ให้สอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2564 – 2565) ภายใต้วิสัยทัศน์ เข้มแข็งจากภายใน พื้นตัวอย่างมีความรับผิดชอบ เป็นจุดเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของภูมิภาค

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เพื่อประชาสัมพันธ์และทำการตลาด ควบคู่กับการบูรณาการของทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน/ผู้ประกอบการ ภาคประชาชน/ชุมชน และนักท่องเที่ยว โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ควรมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อให้เกิด

ความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม และมุ่งเน้นให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ คือ ทำให้สถานที่ที่น่าอยู่ขึ้นทั้งเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด อีกทั้งนวัตกรรมการท่องเที่ยวจะเชื่อมคุณค่าและความเปลี่ยนแปลงไว้ด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่องทุนชุมชน (community capital) อันเป็นแนวคิดหลักสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้และเป็นรากฐานของการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นฐานดังที่ได้กล่าวถึงไปข้างต้น ซึ่ง “ทุนชุมชน” ในที่นี้ สื่อความหมายถึง สรรพสิ่งใดๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นมาจากฝีมือมนุษย์ (กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย, 2561) โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ด้านหลักๆ ได้แก่ 1). ทุนทางสังคม (social capital) อย่างเครือข่าย กลุ่มหรือชมรม บรรทัดฐานทางสังคม (norms) และความไว้วางใจในชุมชน 2). ทุนด้านกายภาพ (physical capital) คือ ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติของพื้นที่ 3). ทุนมนุษย์ (human capital) ในด้านของภูมิปัญญา ความรู้และประสบการณ์ของคน รวมถึงความมุ่งมั่นตั้งใจที่มีต่อชุมชน 4). ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ในบริบททางสังคม ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ ตำนาน เรื่องเล่า และ 5). ทุนทางประวัติศาสตร์ (historical capital) อันเป็นทุนที่สำคัญอันหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถบ่งบอกถึงรากเหง้าที่มาและความเป็นมาของผู้คนและสถานที่ และสิ่งต่างๆ ที่หลอมหลวมเป็นชุมชนนั้นๆ ขึ้นมาในปัจจุบัน (Bourdieu, 1986) จากแนวคิดนำไปสู่การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุนชุมชนร่วมกับคนชุมชนในพื้นที่ตำบลนครชุม นาบัว และน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อวางแผนและยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศร่วมกันที่สามารถส่งผลต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและอนุรักษ์ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไปด้วยกัน

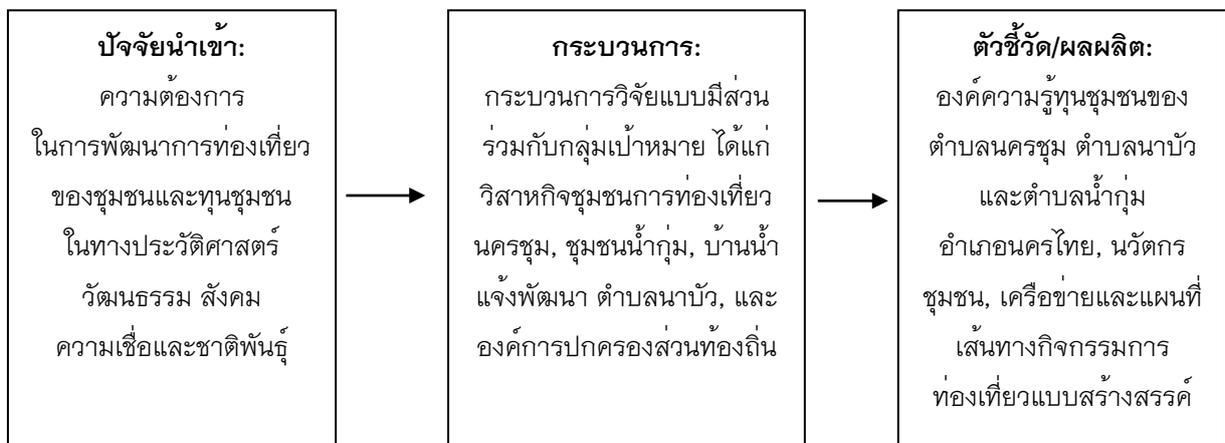
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อเอกลักษณ์วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยการมีกระบวนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากเพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ยศ สันตสมบัติ, 2544) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเน้นความสำคัญของการผสมผสานระหว่างจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชุมชนไว้เป็นเรื่องเดียวกัน โดยองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งต้องมีความพร้อมเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ความสนใจของกลุ่มบุคคล

ในชุมชน และปฏิสัมพันธ์ในการจัดการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้มีทั้งระดับผลประโยชน์ทางตรง ทางอ้อม ทั้งในระดับชุมชนหรือกลุ่มและระดับร่วมกับองค์กรอื่น

จากการทบทวนแนวคิดทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวและเส้นทาง การท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศนั้น ปัจจัยสำคัญ คือ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” ที่เป็นเจ้าของพื้นที่และทรัพยากร โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องมีการสร้างความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับทุนในพื้นที่และยกระดับคุณค่าทุนชุมชนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้ามาหนุนเสริมผลักดันชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและไม่ส่งผลกระทบต่อมาหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เชื่อมกับการติดต่อชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลและเส้นทางทางออนไลน์ให้คนได้เข้าถึงและรู้จักมากขึ้นและสอดคล้องกับบริบทโลกสมัยใหม่ที่เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญ

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดของทุนชุมชนและการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วยกรอบการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ ตำบลนครชุม ตำบลนาบัวและตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย จังหวัดพิจิตรโลก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ วิสาหกิจชุมชนชาวไร่ชาวนา เอื้อนตูปโฮมสเตย์ ชมรมโฮมสเตย์นครชุม บ้านสวนอ่อมสุข ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จำนวน 10 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง มาจากการประสานงานและติดต่อกับตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

และวิสาหกิจในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ จึงได้คัดเลือกบุคคลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลและทำงานเกี่ยวกับด้านการส่งเสริมท่องเที่ยวอย่างน้อย 2 คน ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน โฮมสเตย์ วิสาหกิจด้านการเกษตรและวิสาหกิจด้านท่องเที่ยวของแต่ละตำบล อย่างน้อยตำบลละ 2 คน และตัวแทนผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 1 ชนิด ได้แก่ แผนที่ชุมชน ที่มีการออกแบบมาจากการกำหนดแผนที่เดินดินและการใช้ Google map ในการกำหนดจุดบนแผนที่ร่วมกัน บนฐานแนวคิดเรื่องทุนชุมชน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยขั้นตอนการจัดการข้อมูลการวิจัยผ่านการจัดการ รวบรวม และเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มในการวางแผน สืบค้นและออกแบบแผนที่ชุมชน จากนั้นได้มีการตรวจสอบและคัดกรองทุนชุมชนที่สำคัญและความถูกต้องของสถานที่ โดยใช้ google map ช่วย และสอบถามกับผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การจัดการข้อมูลองค์ความรู้ของทุนในพื้นที่ที่สำคัญและเห็นพ้องต้องกันในชุมชน และแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวระหว่างสามตำบล โดยมีขั้นตอนการดำเนินวิจัย ดังนี้

(1) การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อสำรวจสถานที่บนแผนที่ชุมชนของตำบลนครชุม ตำบลน้ำกุ่มและตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก โดยกระบวนการสร้างมีส่วนร่วมทั้งการทำแผนที่ชุมชนและการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกันในระดับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(2) การวางแผนยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวแบบสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างเครือข่ายกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย บนฐานทุนชุมชน โดยเฉพาะทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

(3) การพัฒนาสื่อองค์ความรู้ คู่มือและนักร้องความหมายหรือนวัตกรรมชุมชนแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาขับเคลื่อน พัฒนาศักยภาพกำลังคนในพื้นที่และถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านสื่อ เช่น วีดิโอคลิปและสื่อดิจิทัลอื่นๆ เพื่อสร้างการเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว ที่จะนำไปสู่การเผยแพร่และสร้างการเข้าถึงเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนแบบเครือข่ายบนฐานอัตลักษณ์ทุนชุมชนของตำบลนครชุม นาบัวและน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

(4) การปรับปรุงเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวหลังการทดลองและประเมินผลสำรวจ เพื่อนำมาสู่การเผยแพร่ข้อมูลของเส้นทางและรูปแบบของกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของอำเภอนครไทยและจังหวัดพิษณุโลก

(5) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การรวบรวมข้อมูลทุนชุมชนในพื้นที่ตำบลนครชุม นาบัว และน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลทุนชุมชนที่สำคัญของพื้นที่ ได้แก่ ข้อมูลทุนทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดของแต่ละตำบลโดยสังเขป ดังนี้

ตำบลนครชุม ทุนชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

1. เขาโปกโล้น เป็นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นจุดชมวิวที่สวยงามที่สุดของตำบลนครชุมที่สามารถเดินขึ้นไปชมทะเลหมอกและทิวทัศน์ของหมู่บ้านได้ถึง 180 องศา ในช่วงเช้า นอกจากนี้ ในพื้นที่ยังมีพรรณไม้หายากชนิดใหม่ของโลกที่ค้นพบในชุมชน คือ “ต้นสร้อยสยาม” พันธุ์ไม้ตระกูลขิงโคที่พบได้เฉพาะบนพื้นที่สูงที่มีอากาศหนาวเย็น และมีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่มีศักยภาพ เช่น ถ้ำผาบ่อง น้ำบ่อทอง บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ น้ำตกวังตาตฟ้า แก่งค้าย รอยพระบาทพระร่วงเจ้า น้ำลงรู และภายในป่ายังมีสมุนไพร ดอกไม้ ดอกกล้วยไม้ป่าที่สวยงาม

2. จุดชมวิวร่องเขานครชุมที่เป็นจุดชมวิวแบบ 180 องศา ก่อนเข้าตัวหมู่บ้านนครชุม

ภาพที่ 2 แสดงเขาโปกโล้น ตำบลนครชุม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. บ่อเกลือพันปี (บ่อเกลือสองพี่น้อง) อันเป็นบ่อเกลือสินเธาว์แบบโบราณที่ปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดการต้มเกลือแบบโบราณในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนของทุกปี โดย ชาวบ้าน และผู้นำชุมชนจะทำพิธีล้างบ่อเกลือและทำความสะอาดปีละ 1 ครั้ง

4. ศาลปู่หลวงนครชุม ปู่หลวงนครชุมหรือที่ชาวนครชุมเรียกขานนามว่า “พ่อปู่รูปร่าง (พ่อปู่กายสิทธิ์)” ผู้ร่วมสร้างเมืองนครชุม พ่อปู่หลวงนครชุมถือว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและยึดโยง

ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนนครชุมผ่านประเพณีบุญเลี้ยงปู่และประเพณีปักธงปฐมฤกษ์เขาโปกโล้น อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์สำคัญของชุมชนอย่างสำคัญ โดยในแต่ละปีจะมีการจัดงานบูชาพ่อบุ่เพื่อเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญู ความเคารพต่อบรรพบุรุษ และความสามัคคีของผู้คนในชุมชน โดยจัดขึ้นทุกในวันขึ้น 6 ค่ำของทุกปี (ฉัตรณัฏฐ์ เจริญพานิช และคณะ, 2564)

5. วัดนาลานข้าว อันเป็นที่ประดิษฐานของ “หลวงพ่อกิน” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปหินทรายปางมารวิชัย เจดีย์ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

6. ต้นตะเคียนเจ็ดคนโอบ เป็นต้นตะเคียนยักษ์ ขนาด 7 คนโอบ อายุกว่า 700 ปี ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านนาทุ่งใหญ่ของตำบลนครชุม ตั้งอยู่ติดกับศาลปู่หลวงที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธา (หมายเหตุ: ปัจจุบันต้นตะเคียนยักษ์ได้หักโค่นลง เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2567 จากเหตุพายุฤดูร้อนในพื้นที่)

7. นครชุมพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น พัฒนามาจากเฮือนตูปโฮมสเตย์ที่มีการสะสมของเก่าเครื่องปั้นโบราณที่ถูกขุดพบ เช่น ไหกระดุก เครื่องปั้นและเครื่องสังขโลก ที่ถูกค้นพบในพื้นที่ตำบลนครชุม อีกทั้งยังเป็นร้านกาแฟรองเขานนครชุมและนครชุมพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในปัจจุบัน

8. วิสาหกิจชุมชนชาวไร่ชาวนา เป็นโฮมสเตย์ที่พักและแหล่งเรียนรู้การทำโกโก้ คราฟ (Craft Cacao) จากโกโก้ที่เกษตรกรปลูกในพื้นที่ตำบลนครชุม และการทำผ้า Eco-print จากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น

9. วิสาหกิจชุมชน พรพัฒนาสุรากลั่น เป็นวิสาหกิจที่สืบทอดภูมิปัญญาการต้มเหล้าหรือทำราสุราชุมชนของนครชุม โดยวิสาหกิจชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ของตำบลนครชุม และมีการทำและจำหน่ายสุราชุมชนตามกฎหมาย

ตำบลนาบัว มีทุนชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

1. วัดนาบัว (วัดป่าเลไลย์) เป็นวัดเก่าแก่ ภายในวัดมีซากอุโบสถและเจดีย์ที่สร้างตามรูปแบบสถาปัตยกรรมสุโขทัย ในปัจจุบันเหลือแต่ซากเจดีย์เรียงกันเป็นแถว 3 องค์ ส่วนที่เห็นในปัจจุบันเป็นเจดีย์ที่บูรณะขึ้นมาใหม่ 1 องค์ และรอบๆ อุโบสถมีการสร้างโบสถ์มาคู่ โดยตามความเชื่อโบสถ์ที่มีเสมาคู่ คือ โบสถ์ที่กษัตริย์เป็นผู้สร้าง

2. พระพุทธเจดีย์ศรีอินทราทิตย์ (พระบรมสารีริกธาตุวัดเขาแดง) เป็นเจดีย์ที่สร้างในปี พ.ศ. 2545 จากความเชื่อต้นตำนาน 3 กษัตริย์ที่ก่อตั้งประเทศไทย ปัจจุบันเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาของชุมชนนาบัวรองจากวัดนาบัว

3. หินและบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์หลังพระพุทธเจดีย์ศรีอินทราทิตย์ เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัย ตั้งอยู่บนยอดเขาแดงเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านนิยมขึ้นมากกราบไหว้ขอลาภขอพรต่างๆ มาตั้งแต่สมัยอดีต ส่วนบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านจะเรียกว่า “สระน้ำเขาแดง”

4. บ้านสวนอ่อมสุขและจุดเล่นน้ำลำน้ำตอน เป็นร้านอาหารและจุดเล่นน้ำลำน้ำตอนของตำบลนาบัว อำเภอนครไทย ตั้งอยู่ที่ หมู่ 14 ตำบลนาบัว ตรงข้ามเขตอนุรักษรัรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูซัด อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

5. จุดชมวิวกุ๊ว (ภูคราด) เป็นจุดชมแบบ 360 องศา ณ หมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง บ้านน้ำแจ้พัฒนา หมู่ที่ 15 ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย โดยเป็นจุดลานกางเต็นท์ นอนชมดาว หมอกยามเช้า และแสงอาทิตย์ยามเย็น

6. ผาซัด ผาซัดที่เขาภูซัดมีลักษณะเป็นเพิงผา ขนาดเล็กกว้างประมาณ 4x6 เมตร โดยมีการพบภาพสลักหินบนส่วนชะงอกของหน้าผาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 860 เมตร สลักเป็นภาพลายชุดซิดหรือเป็นเส้นกากบาทพาดไปพาดมา และมีการแบ่งเป็นช่องเป็นส่วนเส้นแบ่งช่องเล็กกว่าเส้นซิดเล็กน้อย สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือการสลักหินของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ

ภาพที่ 3 แสดงจุดชมวิวกุ๊วเขาภูซัด บ้านน้ำแจ้พัฒนา ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย

ตำบลน้ำกุ่ม มีทุนชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

1. น้ำตกผาคุดำ (น้ำตกวังหินฮ่อม) เป็นน้ำตกที่มีชื่อเสียงของตำบลน้ำกุ่ม ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ 5 บ้านนาหิน ตำบลน้ำกุ่ม มีความสูงของน้ำตกราว 85 เมตร และมีพันธุ์ไม้นานาชนิดที่ยังคงความเป็นธรรมชาติ (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำกุ่ม, 2566)

2. วัดโพธิ์ไทร เป็นวัดราษฎร์เก่าแก่ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2410 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย

3. ผารูปคน ผารูปคนเป็นภูเขาหินที่มีลักษณะเป็นหน้าผา ตั้งอยู่ในเขตบ้านโปรงเปี้ย หมู่ 3 ตำบลน้ำกุ่ม ลักษณะหินผามีลักษณะเหมือนนักรบที่หันหน้าไปทางผาหนอก (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำกุ่ม, 2566)

4. ผาหนอก ผาหนอกเป็นจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นพื้นที่ทั้งหมดของร่องเขานครชุมและน้ำกุ่มได้ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 บ้านโป่งสอ ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

5. เขาล้ำพระ เขาล้ำพระเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนที่ปรากฏภาพเขียนสีแดงบนผนังผืนทรายของถ้ำ นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปไม้แกะสลักหลายองค์อยู่ภายในโถงโพรงถ้ำพระ รวมทั้งพระพุทธรูปรุ่นใหม่ สร้างด้วยวัสดุเรซิน ที่ชาวบ้านน้ำกุ่ม นำขึ้นไปถวายไว้ใหม่เพื่อเป็นพุทธบูชาในถ้ำพระแห่งนี้ โดยในทุกปี ชาวบ้านน้ำกุ่มและใกล้เคียงจะพากันเดินป่าขึ้นเขาล้ำพระมาสร้างน้ำพระพุทธรูปไม้โบราณ ภายในถ้ำพระจนเป็นประเพณีเรียกว่า “สร้างน้ำถ้ำพระ”

ภาพที่ 4 แสดงผารูปคน ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

6. ถ้ำนายอำเภอ เป็นถ้ำที่อยู่บริเวณก่อนขึ้นเขาล้ำพระ ที่มีชื่อว่า “ถ้ำนายอำเภอ” เพราะว่าเคยเป็นฐานบัญชาการเก่าของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและนายอำเภอนครไทยในช่วงการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ปัจจุบันเป็นสถานที่ที่พระสงฆ์และผู้สนใจในธรรมะมาฝึกปฏิบัติธรรมภาวนาจิต

7. ศาลเจ้าปู่ ศาลเจ้าปู่รูปร่างงาม เป็นศาลที่เคารพนับถือของชาวบ้านในพื้นที่อย่างมาก โดยจะมีพิธีไหว้ศาลเจ้าปู่รูปร่างงามทุกๆ ปี เพื่อแสดงความเคารพและความสามัคคีของคนในชุมชน

การยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน “นคร นาน้ำ” ของตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนที่ชุมชนระหว่างตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกนั้น มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เป็นกลไกหลักสำคัญในการทำงานเชื่อมโยงกับชุมชนและผู้ประกอบการชุมชนในพื้นที่ โดยจุดรวมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ทู่นทางทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ และน้ำ และทู่นทาง

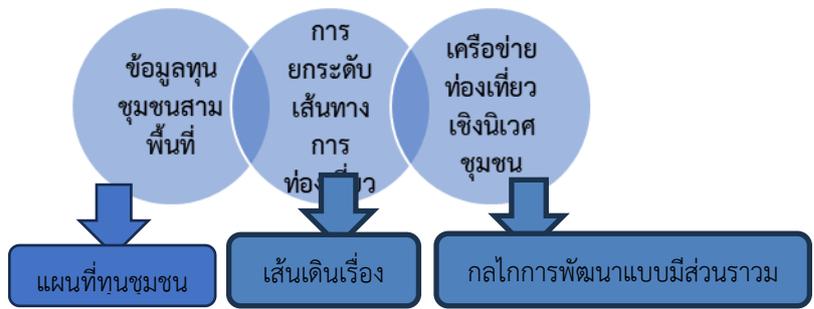

คณะ (2562) เรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนิเวศแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยั่งยืน พื้นที่ตำบลแหลมกลัด ที่ได้ทำการศึกษาศักยภาพและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกัน

การยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ ภายใต้ชื่อ “นคร นาน้ำ” ของตำบลนครชุม ตำบลนาบัว และตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ได้นำมาสู่การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนในด้านการท่องเที่ยวระหว่างพื้นที่ซึ่งช่วยสร้างจุดเด่นของการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์และการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ร่วมกัน ตลอดจนมีการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sonjai (2014) เรื่อง Community-Based Ecotourism: The Transformation of Local Community ที่พบว่าเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถเสริมพลังให้กับชุมชนท้องถิ่น ด้วยการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในพื้นที่ซึ่งช่วยส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัย คือ ข้อมูลทุนชุมชนที่สามพื้นที่ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภายภาพ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากการทำแผนที่ทุนชุมชนร่วมกันที่นำมาสู่การยกระดับเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนเชิงนิเวศ ภายใต้แนวคิดและเส้นเดินเรื่อง “เมืองสามเขา สามเฒ่า” ของตำบลนครชุม ตำบลนาบัวและตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและทดลองเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกันจนนำไปสู่เครือข่ายท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนร่วมกันระหว่างสามตำบลอันเป็นกลไกที่สามารถส่งผลต่อความยั่งยืนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แสดงองค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

ทุนชุมชนที่สำคัญของทั้งสามตำบล ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติและทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ การยกระดับเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน อยู่ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ “นคร นาน้ำ” เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของทั้งสามตำบลเป็นครั้งแรกอันนำไปสู่การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ความเข้มแข็งและจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวบนฐานของทุนชุมชนที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ร่วมกัน ภายใต้การท่องเที่ยว “เมืองสามเขา สามเฒ่า” ที่สื่อความหมายถึง “เขาโปกโล้น เขาภูซัดและเขาถ้ำพระ” ส่วนสามเฒ่า ได้แก่ “พี่น้องชาวม้ง ชาวไทยและชาวลาว”

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นำไปสู่การจัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่และแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่สามตำบลเป็นครั้งแรก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและชุมชนควรมีการนำข้อมูลพื้นฐานทุนชุมชนในพื้นที่มาประชุมปรึกษาแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวบนฐานของทุนชุมชน ตลอดจนสนใจคุณค่าอัตลักษณ์ของชุมชนที่สามารถเป็นได้ทั้งกิจกรรมและของที่ระลึกจากการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน “นคร นาน้ำ” เป็นจุดเด่นสำคัญของการแสดงถึงความน่าสนใจของทุนชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก ควรมีการนำเอาสื่อและผลงานวิจัยไปใช้ในการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของตำบล เช่น ผ่านทางหน้าเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ของชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการนำเนื้อหาไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นและสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แก่พื้นที่ต่อไป เช่น โรงเรียนในพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ องค์ความรู้ที่สำคัญ คือ ข้อมูลทุนชุมชนของทั้งสามพื้นที่ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ กายภาพ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสำคัญ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการต่อยอดงานวิจัย โดยควรให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่ตำบลนครชุม น้ำกุ่มและนาบัวเพื่อส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากและการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนต่อไป และการพัฒนางานวิจัยเชิงพัฒนาเกี่ยวกับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน จากทรัพยากรธรรมชาติพื้นถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- จตุรินทร์ ขวัญเนตร, ลิตางค์ เจริญวงศ์ และ เอื้อมพร รุ่งศิริขวัญเนตร. (2562). การจัดการท่องเที่ยวชุมชนนิเวศแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษา ตำบลแหลมกลัด อำเภอเมือง จังหวัดตราด. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 7(2), 153–174. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu/article/view/238110>
- ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, สุขสมาน สังโยคะ และ อรชร ฉิมจรรย์. (2564). การยกระดับเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนแบบสร้างสรรค์ของตำบลนครชุม จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 13(5), 373–388. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/abcjournal/article/view/248195>
- ภัชชดา พูนสุวรรณ. (2565). นวัตกรรมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในยุค NEW NORMAL. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 5(1), 25–36. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/255289>
- ยศ สันสมบัติ. (2544). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภาดา มุกดา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. *วารสารวิจัย มสส สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(3), 55–74. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/sduhs/article/view/29158>
- องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำกุ่ม. (2566). *น้ำตกวังหินฮ่อม น้ำตกผาคู่คำ (จังหวัดพิษณุโลก)*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2568, จาก <https://www.namkum.go.th/trv-otp-detail?page=4&id=1088>
- องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำกุ่ม. (2566). *ประวัติตำบล*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2568, จาก <https://www.namkum.go.th/history-rev2>
- อรัญญา ปฐมสกุล, วิศาล ศรีมหาโร และ สมคิด รัตนพันธุ์. (2560). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลท่าชนะ อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 4(1), 153–174. สืบค้นจาก <https://e-journal.sru.ac.th/index.php/srj/article/view/570>
- อุษา กล้าวิจารณ์. (2564). แนวทางสู่ความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 1(2), 70–79. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/172274>

- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.). *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood.
- Hafezi, F., Bijani, M., Gholamrezai, S., Savari, M., Panzer-Krause, S. (2023). Towards sustainable community-based ecotourism: A qualitative content analysis. *Science of The Total Environment*, 891, 164411. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2023.164411>
- Krittayaruangroj, K., & Suriyankietkaew, S., & Hallinger, P. (2023). Research on sustainability in community-based tourism: A bibliometric review and future directions. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 28(9), 1031–1051. <https://doi.org/10.1080/10941665.2023.2276477>
- Sonjai, N. (2014). Community-based ecotourism: The transformation of local community. *SHS Web of Conferences*, 12, 01033, 1–8. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20141201033>